

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
(ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ)

Τὴν 22 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους τούτου, μετὰ ὀλιγοήμερον τόσον ἀπε-
δήμησε πρὸς Κύριον ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος καὶ ἐν μέσῳ
εἰλικρινοῦς πένθους τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας ἐκηδεύθη τὴν 24.
Ὁ ἀείμνηστος ἱεράρχης ὑπῆρξε μία τῶν φωτεινοτέρων μορφῶν, ὅσαι ἐκό-
σμησαν τὸν θρόνον τῆς ἀποστολικῆς τῶν Ἀθηνῶν Ἐκκλησίας κατὰ τὴν

• θρ. ἐκ. τ. 21
1939
• 414 - 419

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

τελευταίαν ἑκατονταετίαν, διὰ τὸ ἥθος, τὴν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν καὶ
τὴν εὐρεΐαν καὶ καρποφόρον ἐκκλησιαστικὴν δρασιν του.

Κατὰγόμενος ἐκ τῆς Θρακικῆς κωμοπόλεως Μαδύτου, ἣτις καὶ ἄλλους
πολλοὺς καὶ καλοὺς ἔδωκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν λειτουργοὺς, ἐγεννήθη
τὴν 1 Ἰουλίου 1868 ἐκ πατρὸς ἱερέως. Τῷ 1883 εἰσήχθη εἰς τὴν ἀρτισύ-

στατον τότε ἐν Κ]πόλει Πατριαρχικὴν Κεντρικὴν Ἱερατικὴν Σχολήν, ἣτις τοσούτους διακεκριμένους κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς ἐπιστήμονας παρ-
σκεύασεν εἰς τὸ περαιτέρω λαμπρὸν αὐτῶν στάδιον. Τῷ 1887 ἀπολυθει-
σῶν δύο συγχρόνως τάξεων, λόγῳ οἰκονομικῶν τῆς Σχολῆς ἐκείνης δυσχε-
ρειῶν, ἐφοίτησεν ἐν ἔτος εἰς τὴν Μ. τοῦ Γένους Σχολήν καὶ τῷ 1887]8
εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν τῆς Σμύρνης Σχολήν, ἔνθα τυχὼν ἀπολυτηρίου (1889)
ἦλθεν εἰς Ἀθήνας φοιτητῆς τῆς Θεολ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Μετὰ
δύο ἔτη, συστάσει τοῦ μακαρίτου Γ. Λαμπάκη, Γραμματέως τῆς ὑπὸ τὴν
προεδρείαν τῆς Βασιλίσσης Ὁλγας Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐται-
ρείας, ἀπῆλθεν εἰς Κίεβον τῆς Ρωσσίας ἐφωδιασμένος δι' ἐπιστολῆς τῆς
Βασιλίσσης πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κιέβου Πλάτωνα καὶ εἰσῆχθη εἰς τὴν
ἐκεῖ Πνευματικὴν Ἀκαδημίαν ὡς ὑπότροφος τῆς Ἱερᾶς Διοικούσης Συ-
νόδου τῆς Ρωσσίας, ἔνθα ἐσπούδαζον ἤδη ὅ τε νῦν Μητρ. Κασσανδρείας
Εἰρηναῖος καὶ ὁ ταύτας χαράττων τὰς γραμμάς, παλαιὸς αὐτοῦ ἐν Κ]πό-
λει συμμαθητῆς καὶ φίλος. Μετὰ διετὴ φοίτησιν ἐν Κιέβῳ (1891—1893)
μετενεγράφη, δυνάμει πρὸς τοῦτο δικαιώματος τῶν ξένων φοιτητῶν (Ἑλ-
λῆνων, Βουλγάρων, Ρωμούνων, Σέρβων, Σέρων, Ἰαπώνων), εἰς τὴν Πνευμ.
Ἀκαδημίαν τῆς Πετροπόλεως, καὶ τυχὼν τοῦ δικαιώματος (1895) κατήλ-
θεν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔνθα διωρίσθη καθηγητῆς τῆς ἀπὸ τινος ἀνασυστα-
θείσης Θεολ. Σχολῆς τῆς Σταυροῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κλημ. Γρη-
μανοῦ Βασιλάκη, τὸν ὁποῖον μετὰ 4 ἔτη καὶ διεδέχθη εἰσελθὼν εἰς τὸν
κλῆρον τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων,
τὸ ὁποῖον πολυειδῶς ὑπηρέτησεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐθνικὴν αὐτοῦ
δραῖσιν. Καὶ τὴν μὲν Σχολὴν ἐκείνην προήγαγεν εἰς ζωηρὸν κέντρον ἐπι-
στημονικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς κινήσεως, δι' ἀόκνου καὶ πολυμεροῦς ἐργα-
σίας προκαλέσας περὶ ἑαυτὸν φιλοτιμον ἄμιλλαν καλῶν ἐπίσης ἐπιστημό-
νων συναδέλφων, μεθ' ὧν ἰδρύσαντες τὸ κάλλιστον περιοδικὸν «Νέαν
Σιών» ἐπλούτισαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν μας φιλολογίαν διὰ σοβαρῶν μελετῶν
πάντων τῶν κλιδῶν τῆς θεολογίας καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου τῆς Πα-
λαιστίνης καὶ τῶν συμπερόντων τῆς ἐκεῖ ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἑλληνι-
κῆς Ἐκκλησίας. Ὡς φιλόπονος μέλισσα συγκομίζων ἀκαταπονήτως ποι-
κίλον ὕλικόν, ἐκ τῆς παρακολουθήσεως τῶν ἐν Ρωσσίᾳ καὶ ἄλλαχού με-
λετῶν, ὁ Χρυσόστομος παρὲς εὐάσε καὶ ἐξέδωκε συστηματικὰ ἔργα, ὡς
τὴν ἀνωνύμω· ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» «Ἱστορίαν τῶν τεσσά-
ρων τελευταίων αἰώνων τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων», τοὺς «Πατριάρχας
Ἱεροσολύμων ὡς χειραγωγοὺς τῆς Ρωσίας κατὰ τὸν 15' αἰῶνα», «Εἰσαγωγὴν
εἰς τὴν Ἐκκλ. Ἱστορίαν», τὰς περὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρως ἀξιολόγους συμ-
βουλὰς, δι' ὧν ἀνενεώθη ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον περὶ τοῦ Μεγάλου ἐκείνου
Πατριάρχου. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἄλλον βίον τοῦ Πατριαρχείου τῆς Ἱε-
ρουσαλὴμ ζωηρῶς ἀνεμίχθη, συνταρασσομένου τότε ἐκ τοῦ οἰκονομικοῦ

ζητήματος καὶ τῆς ἐθνικιστικῆς κινήσεως τῶν Ἀράβων χριστιανῶν. Ἡ ἀνωμαλία ἐκείνη ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλίπη τὸ ἐν Παλαιστίνῃ στάδιον τῶν ὁραίων ἀγώνων καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Αἰγύπτῳ προϊστάμενος τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πατριαρχικοῦ ναοῦ. Νέα ἐκεῖ θέματα προσφιλῶν μελετῶν ἔδωκαν νέαν τροφήν εἰς τὴν ἰσχυρὰν φιλομάθειάν του καὶ τὰς ἀδιακόπους ἐρεῦνας του, καὶ νέαι ἱστορικαὶ μελέται του ἐπλούτισαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν μας φιλολογίαν. Πᾶσα νέα ἐργασία ἐκκλησιαστικῆς ἢ θεολογικῆς φύσεως ἐν τῷ ἔξωτερικῷ ἀνηγγέλλετο ὑπ' αὐτοῦ διὰ συντόμου ἢ ἐμπεριστατωμένου βιβλιογραφικοῦ σημειώματος ἢ καὶ ἐλευθέρως κριτικῆς. Ἡ δ' ἐν Αἰγύπτῳ συγκομισθεῖσα ὕλη ἐκ τοῦ βίου τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας, διασκευασθεῖσα εἰς εἰδικὰς μελέτας περὶ τῶν μεγάλων περιόδων τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἢ τῶν μεγάλων διδασκάλων, ἐπισκόπων καὶ πατριαρχῶν τῆς, ἀπετέλεσε βραδύτερον τὸν ὀγκώδη τόμον τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας». Τὴν πολυμερῆ ταύτην συγγραφικὴν δρᾶσιν τοῦ Παπαδοπούλου δικαίως τιμῶν τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἐπίτιμον διδάκτορα τῆς Θεολογίας (1910) τῷ δὲ 1911, ἐκθύμῳ συστάσει τοῦ ἀοιδίμου Ἐπιμ. Μεταίχου, ἐκλήθη ὁ Χρυσόστομος νὰ διευθύνῃ τὴν ἐν Ἀθήναις Ριζαρίου Σχολὴν καὶ μετὰ τριετίαν ἐκλήθη παμνηφεί εἰς διαδοχὴν τοῦ ἀπαρνησάντος ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου καθηγητοῦ τῆς Ἐκκλ. Ἱστορίας Ἀγ. Διαμαντὸς Κυριακοῦ (1914), παραμείνας συγχρόνως καὶ τῆς Ριζαρίου Διευθυντῆς. Ἀπὸ τῆς ἑδρας αὐτοῦ διδάσκοντος τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, ἰδίᾳ τῆς παλαιότερας περιόδου, προσελάμβανον νέαν ὕμιν, διαφωτιζόμενα πλουσίως διὰ νέου φωτὸς τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, ἣτις ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν μεγίστην ἐσημείωσε πρόοδον, ὡς ἐκ τῆς ἐλευθέρως καὶ ὑπεράνω πάσης ὁμολογιακῆς διαφορᾶς ἐρεῦνης τοῦ βίου τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν παραγόντων αὐτοῦ. Αἱ νέαι παπικαὶ προσηλυτιστικαὶ προσπάθειαι διὰ τῆς Οὐνίας καὶ τῆς ἐγκυκλίου Lux Veritatis Πίου τοῦ ια', προνέευσαν τὴν μακρὰν μελέτην τοῦ ἀειμνήστου Χρυσοστόμου περὶ τοῦ «Ἁγίου Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας» καὶ τοῦ «Πρωτείου τοῦ πάπα» καὶ «ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐγκύκλιον Lux Veritatis», ἔτι δὲ «Σύντομον ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν». Τέλος τῷ 1923 ἐκλήθη τῇ ὑποδείξει τῆς Θεολ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου εἰς διαδοχὴν τοῦ παραιτηθέντος μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοκλήτου, ἐν μέσῳ τῶν σκληρῶν δοκιμασιῶν τοῦ ἔθνους, τὸ ὅποιον συνηρθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς συγκεντρώσεως πασῶν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων πρὸς σωτηρίαν ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἀποσυνθέσεως. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἦτο ὁ τελευταῖος τῶν παραγόντων τούτων· ἀλλ' ὅπως ἀναλάβῃ τὸν βαρὺν αὐτῆς κλῆρον εἰς τοὺς δεινοὺς ἐκείνους καιροὺς, εἶχεν ἀνάγκην νέας ζωῆς καὶ πνευματικῆς ἐπιβολῆς. Πρὸς τοῦτο ἔπρεπεν ἡ Ἐκκλησία ν' ἀντλήσῃ δυνάμεις ἐκ τοῦ λαμπροῦ αὐτῆς παρελθόντος· τοῦτο δὲ ἠδύνατο νὰ ὑποδείξῃ μόνον ὁ διὰ

τῶν μελετῶν αὐτοῦ ζήσας καὶ ζωηρῶς αἰσθανθεὶς τὸ παρελθὸν τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ οὗτος ἦτο ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας αὐτῆς γενόμενος ἀρχιερεὺς, τ. ἔ. διοικητικὸς παράγων. Ὁ Χρυσόστομος ἐν συνειδήσει τῶν ἀπαιτήσεων τούτων τῆς κρισίμου τοῦ ἔθνους στιγμῆς ἀνέλαβε τὸ βαρὺ ἔργον.

Δὲν εὗρε δυστυχῶς πολλοὺς μιμητὰς καὶ εἰλικρινεῖς τοῦ ἔργου ὑποστηρικτάς· τοῦναντίον συνήντησεν ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων πολεμίους ἢ ἀδιαφόρους καὶ ἐπιπολαίους ἐπικριτάς. Εἶναι τοῦτο ὁ συνήθης κλῆρος τῶν δημιουργικῶν ἀνδρῶν. Ἐν τούτοις δὲν ἀπεδυσπέτησεν, ἐνισχύων τὰς δημιουργικὰς του ἐνεργείας διὰ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ κύρους τῆς ἐπιστημονικῆς του ἐρεῦνης, τὴν ὁποίαν δὲν ἐγκατέλιπε, καὶ παρέσχεεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸν δρόμον τῆς ἐργασίας καὶ τοὺς ἀδιαφόρους καὶ τοὺς πολεμίους· ἢ μίμησις εἶναι πολλάκις ἀνταξία τῆς πρωτοτύτου δημιουργίας. Ἡ Ἐκκλησία ἐκ τῶν στενῶν ἀτραπῶν ἑκατονταετοῦς δουλείας εἰς τὴν πολιτικὴν αὐθαιρεσίαν ἐξῆλθεν εἰς τὴν εὐρείαν λεωφόρον τῆς ζωῆς. Ἡ Ἱεραρχία ἐν συναισθήσει τῆς ἠθικῆς δυνάμεως αὐτῆς ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς θρησκευτικῆς τοῦ ἔθνους ζωῆς, καταλαβοῦσα τὴν ἐκ τοῦ προορισμοῦ καὶ τοῦ κύρους αὐτῆς θέσιν τῆς ἐν τῷ ἔθνει βίᾳ. Ἦν αὕτως ὅμως ἀνακαινιζομένη ἐπὶ αἰσίοις οἰωνοῖς Ἐκκλησίαν ἢ τότε Πολιτεία ἐξησθένισε διὰ τῆς δημιουργικῆς τῆς μοναστηριακῆς παρουσίας, τοῦ σπουδαιότερου δηλ. παραγόντος τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀναληφθείσης ὑπ' αὐτῆς προσπάθειας. Εἰς τὰς ἐκ τούτου δυσχερείας προστετέθη τὸ ἀνεπίσημος δημιουργηθὲν Ἡμερολογιακὸν ζήτημα, εἰς τὸ ὁποῖον, προκλήθην ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ἡ ἐκκλησία ἀφένθη τότε ἀπροστάτευτος ὑπ' ἐκείνης κατὰ τῆς ἀμαθείας τοῦ πλήθους καὶ κατὰ τῆς κακοβουλίας τῶν σπουδαρχιδῶν κληρικῶν. Ὁ ἀρχ. Χρυσόστομος, εἰς ὃν ἀδικώτατα ἐπερρίφθη ἡ ὅλη εὐθύνη τοῦ δῆθεν ἀντιθρησκευτικοῦ καὶ ἀντεθνικοῦ νεωτερισμοῦ, ἐξετέθη μὲν εἰς τὴν ὁργὴν τοῦ φανατισθέντος ὄχλου καὶ ἐκινδύνευσεν· ἀλλὰ γενναίως καὶ ἐπιτυχῶς κατεπάλασε τὸν τεχνητὸν θόρυβον, καὶ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι συνεπικουρούσης πλέον σήμερον καὶ τῆς Πολιτείας τὸ ἡμερολογητικὸν ζήτημα ἀνήκει εἰς τὸ παρελθόν· διότι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς γνωρίζει νὰ πειθαρχῇ, ὅταν καταλλήλως διαφωτίζεται. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ζητημάτων καὶ ἄλλα παρέσχον πρᾶγματα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν ποιμαντορίαν τοῦ Χρυσοστόμου, ὅπου ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς καὶ ὑπευθύνου θέσεώς του ἢ συμμετεῖχε ἢ κατηύθυνεν αὐτὰ πρὸς τὴν λύσιν των. Τοιαῦτα ἦσαν π.χ. τὸ τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ δράσεως ἐν Ἑλλάδι τῆς Οὐνίας ὡς ὁργάνου τῆς παπικῆς προπαγάνδας, τὸ τῆς ἀποπειράς ἐγκαταστάσεως ἐν ταῦθα τῶν ἐκ Καδήκιοι τῆς Τουρκίας ἀπομακρυνθέντων Ἀσομνημονιστῶν, τῆς μηνύσεως καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ μασονισμῷ καὶ ἄλλα προσωπικῆς φύσεως, ἀναφερόμενα εἰς ἀρχιερεῖς καὶ λαϊκούς. Εἰς πάντα

ταῦτα ἐπετύγγανε νὰ εὐρίσκη καὶ ἐπιβάλλη ἢ τὴν ὀρθὴν καὶ δικαίαν λύσιν ἢ μέσῃν τινὰ καὶ ὀλιγώτερον ἐπιβλαβὴ εἰς τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς ἑαυτόν.

Παραλλήλως ὅμως πρὸς τοὺς ἀγῶνας τούτους ὁ ἀείμνηστος Χρυσόστομος ἐξεπροσώπησεν ἐπαξίως τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ ὅλου Ὀρθοδόξου κόσμου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ εὐρύτερον ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν. Καὶ ὡς προκαθήμενος τῆς ἱστορικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ τῆς πολυπληθεστάτης τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ λόγῳ τῆς ἐπιστημονικῆς του περιωπῆς καὶ μετεἶχε τῶν σπουδαίων γενικῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ μετὰ προσοχῆς ἠκούετο. Ὡς ἀκριβῆς γνώστης τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων τῶν πατριαρχείων Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων, τῆς Κύπρου, τῆς Ἀλβανίας, καὶ δυνάμενος περὶ αὐτῶν νὰ διαφωτίῃ τὴν Κυβέρνησιν, ἐγένετο ἐνήμερος τῆς πορείας αὐτῶν καὶ ἤσκει ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς λύσεώς των. Αἱ φιλοδοξίαι τῶν νεοτενύκτων «μεγαλειῶν» τῶν Ἐκκλησιῶν Ρουμανίας καὶ Σερβίας καὶ ἡ ἄκαιρος ἀνταπάτη μερίδος τινὸς τῆς ὑπεροχίου ρωσικῆς Ἱεραρχίας σπουδαίως υπελοχρῆτον τὴν ἀντίδρασιν αὐτοῦ. Εἰς δὲ τὰς ἄλλας μὴ ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας ἡ συγγραφικὴ του δραῖς ἀνύψωσεν αἰσθητῶς τὸ γόητρον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Πάντα ταῦτα εἶναι ὅππῃ τὸν ἐκλιπόντα ἱεράρχην τίτλοι τιμῆς ἀνακασιβήτητοι ἀντικείμενον εὐγενεὺς φιλοδοξίας καὶ διὰ τοὺς διαδόχους του καὶ διὰ τὴν ἄλλην ἑλληνικὴν Ἱεραρχίαν. Μετὰ τὸν Χρυσόστομον Παπαδόπουλον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀντιπροσωπευθῇ πλέον ὑπὸ μετριοτήτων.

Ἀλλὰ τὸν Χρυσόστομον Παπαδόπουλον πρέπει νὰ ἐνθυμῆται ἰδιαιτέρως ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ὡς ἰδρυτὴν ἢ ἀνακαινιστὴν ἢ ἐμψυχωτὴν καὶ προστάτην πολυπληθῶν κοινωνικῶν καὶ εκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων, πλεῖστα τῶν ὁποίων εἶχον αὐτὸν πρόεδρον, χρηματοδότην γενναῖον ἢ ἄλλως εὐεργέτην ἢ ἀθλοθέτην διὰ τὴν πρόοδον μαθητῶν ἢ μαθητριῶν, διὰ τὴν νοσηλείαν ἀσθενῶν, διὰ τὴν ἀνακούφισιν φυλακισμένων. Τὸ ἔργον τῶν κατηχητικῶν Σχολείων, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἐν Ρωσίᾳ ἄλλοτε τοιούτων, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον προηγήθησαν αὐτοῦ κάλλιστα οἱ καλοὶ θεολόγοι τοῦ κύκλου τῆς «Ζωῆς», ἀποτελεῖ μεγάλην εὐεργεσίαν διὰ τὴν πρόοδον τοῦ λαοῦ οὐ μόνον τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης χώρας ἐφ' ὅσον ἐμιμήθησαν αὐτὸν καὶ οἱ ἄλλοι Ἱεράρχαι καὶ δὴ μετὰ ζήλου καὶ εὐγενεὺς ἀμίλλης.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἀοίδιμος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ θεολογικὴ αὐτῆς ἐπιστήμη εἶθε νὰ αἰσθανθοῦν μόνον καύχησιν ἐκ τῆς ἐκλιπούσης φυσιογνωμίας του καὶ οὐχὶ πόνον ἐκ τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ.

Ἡ Ἱεραρχία οὐκ ἔχει πλέον αὐτὸν ὡς ἐνδοχόρον λόγον νὰ ἔχει ἐνδεῶς πρὸς τὴν ὁδοῦ αὐτοῦ αἰὲν ἐν τῇ χορείᾳ καὶ ὑποστάσει τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἀποφασιστὴν ἔστιν ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος (ὑπ.) Κ. Θ. Α. Ν. Διαμαντοπούλου

Αθῆναι 25 Ἰουλίου 1938